

ESPOON KOTIKAUPUNKIPOLUT

Yhteistyössä [logot]

Espoon kaupunki www.espoo.fi

Uudenmaan liitto www.uudenmaanliitto.fi

Suomen Kotiseutuliitto www.suomenkotiseutuliitto.fi

Espoon kaupunginosayhdistysten liitto www.intsys.fi/ekyl

Keski-Espoo-seura www.keskiespooseura.fi

Tuomarila-seura www.tuomarila.fi

Espoon tuomiokirkkoseurakunta

www.espoontuomiokirkkosrk.fi

versio 11.7.2005

ESPOON KESKUS

Keskusta

Kiltakallio–Suvela

Tuomarila–Suna

Espoon keskus on historiallisten kulkuväylien risteyspaikka ja moni-ilmeinen yhdyskunta, jossa on 17.000 asukasta. Sitä kehitetään nyt voimallisesti yhtenä Espoon viidestä kaupunkikeskuksesta. www.espoo.fi/espoonkeskus

Espoon keskuksessa on kolme kotikaupunkipolkua. Keskustan polku kiertelee kaupungin hallintokortteleissa, Kirkkojärvellä ja Kannusillanmäellä. Kiltakallion–Suvelan polku alkaa Espoontorilta ja ulottuu Saunamäestä Kirstinharjulle. Tuomarilan–Sunan polku mutkuttelee asemalta Söderskogiin ja takaisin.

KESKUSTA noin 4 km

1 Valtuustotalo

Espoon kaupunginvaltuustossa on 67 jäsentä. He kokoontuvat kerran kuussa maanantaina kello 17.30 valtuustotalossa, joka valmistui 1979, suunnittelijana arkkitehtitoimisto Castrén–Jauhiainen–Nuutila. Talon edustalla on Leena Turpeisen pronssiveistos **Läheinen kontakti**. Lämpioässä on Kauko Räsäsen massiivinen seinä- ja ovireliefi **Liikettä tilassa**. www.espoo.fi/valtuusto

2 Kaupungintalo

Valmistui 1971, suunnittelija arkkitehtitoimisto Castrén–Jauhiainen–Nuutila. Rakennuksen keskellä on neljän kerroksen korkeinen aula, jonka ympärille tilat ryhmittyvät. Julkisivujen pintamateriaali on soraa Juutinrauman pohjasta.

Espoon uudesta hallintokeskuksesta 1966–67 järjestettyyn kansainväliseen suunnittelukilpailuun osallistui 172 ehdotusta 37 maasta. Kilpailun voittivat varsovalaiset arkkitehdit Jan Chimieliewski, Janusz Kazubinski ja Krzysztof Kuras. Heidän massiivinen ehdotuksensa kuitenkin toteutettiin vain osittain. Paras kotimainen ehdotus sijoittui jaetulle 5. sijalle.

3 Rantarata ja vanha asema

Helsingin ja Turun välisen rannikkoradan perustamisesta päätettiin 1887 säätyvaltiopäivillä. Suunnittelun jälkeen 1899 sai rautatien yllähditys kääntymään viipymättä käyntiin radan toteutuksen. Tammikuussa 1900 päästiinkin aloittamaan valmistelevat työt. Rata avattiin säännölliselle liikenteelle 1.9.1903. Sähköistäminen alkoi 1960-luvulla – Turkuun saakka sähköt saatiin 1995. Nykyisille kaukojunille rantarata on mutkainen ja kapea sekä rakenteiltaan vanhentunut. Korvaavasta ELSA-radasta on puhuttu vuosikymmeniä. Vuonna 2004 asetettiin uusi työryhmä selvittämään asiaa. www.rhk.fi

Lähiliikenne sähköjunilla Helsingistä Kirkkonummelle käynnistyi 1969. Espoon asemalta ajetaan nykyään arkisin yli 100 lähijunavuoroa. Seuraavaksi suunnitteilla on Leppävaaran

kaupunkiradan jatkaminen Espooseen. www.vr.fi/heo/lahi/lahi.htm

Aluksi Espoossa oli asemat Kauklahdessa ja Espoon kirkonkylässä sekä seisake Kilon kartanon lähellä. **Vanha asema** vuodelta 1903 on arkkitehti Bruno Granholmin tyyppiirustusten mukainen. Rakennusta laajennettiin 1909. Siinä oli kaksi odotussalia, naistenhuone, toimistohuone ja asemapäällikön asunto. Ympärillä olivat tavaramakasiini, makki, kellari ja sauna. Ulkorakennuksista on säilynyt vain koristeellinen varastorakennus. Aseman tuntumassa oli ensimmäisen maailmansodan aikaan myös kiinalaisten metsätyömiesten asuinparakki.

4 Espoon portti

Uusi bulevardi yhdistää radan eri puolet toisiinsa. www.espoo.fi/espoonportti

5 Kirkonkulma

Valmistui 1992, suunnittelija Parviainen Arkkitehdit. Rakennuksessa toimii Espoon seurakuntien hautaustoimisto ja seurakuntayhtymän viraston palveluyksiköitä. www.espoonseurakunnat.fi

6 Kirkkojärven liiketalo

Toimintojen keskittyminen suurempiin yksiköihin on johtanut asuinalueiden lähipalveluiden näivettymiseen. Entinen ostoskeskus palvelee nyt liiketalona.

7 Kirkkojärven koulu

Espoon teknisen keskuksen omaa tuotantoa. 150 oppilaan alakoulussa on maahanmuuttajien valmistava luokka ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton ylläpitämää iltapäiväkerhotoimintaa. Rakennus tullaan purkamaan ja osin siirtämään uuden yhtenäisen peruskoulun tieltä, jonka suunnittelusta on käynnissä yleinen arkkitehtikilpailu. Tiloihin tulee myös ilta- ja viikonloppukäyttöä. www.espoo.fi/peruskoulu/kirkkojarvi

8 Kirkkojärvi

kuivatiin 1960-luvulla Tarvontien rakentamisen yhteydessä. Sitä ennen järvi tulvi keväisin ja syksyisin: on valokuvia, joissa vesi on kirkolla saakka. Kesäisin vesi laskee niin voimakkaasti, että järveä käytettiin ympäröivien tilojen lehmien ja hevosten laidunmaana. Espoon kaupunki järjesti 2002 suunnittelukilpailun Kirkkojärven elävöittämiseksi. Kilpailun voitti ehdotus ”Muistojen aalloilla”, tekijänä Milla Hakari ja avustajana Kimmo Kirvesmäki. Alueen tuleva kehittäminen perustuu tähän ehdotukseen.

9 Matonpesupaikka

Mattojen peseminen laitureilla on perinteinen suomalainen askare, jota turistit jaksavat ihmetellä. Kuitenkin pesuaineen huuhtoutuminen vesistöön rasittaa kohtuuttomasti ympäristöä, joten on siirrytty maalle rakennetuille matonpesupaikoille. Ne ovatkin hyvin suosittuja kesäisin.

10 Kaivomestari

Valmistui 2003, suunnittelija Hannu Jaakkola. Rakennus on Suomen ensimmäinen yksityisrahoitusmallilla toteutettu julkinen rakennus. Siinä toimivat **Keski-Espoon uimahalli** ja **palloiluhalli** sekä vuonna 2000 perustettu IT- ja mediapainotteinen **Kuninkaantien lukio**, jossa on yli 500 oppilasta. www.kuninkaantie.espo.fi/tilat.shtm

11 Terveyslähde

Espoon terveyslähde laillistettiin 1751. Sen ensimmäinen intendentti oli lääkäri Carl Fredrik Zandt. Veden nauttimista varten lähteen yhteyteen rakennettiin kaivohuone. Kerrotaan Suomenlinnaa rakennettaessa sairastuneen 135 sotilaan käyneen juomassa vettä ja parantuneen vesihoidon ansiosta. 1700–1800-luvun vaihteessa Espoon kaivo eli loistokauttaan ollen Helsingin seudun kulttuurielämän keskuksia. Kylpylävieraita majoitettiin mm. Lövkullassa, jonne kaivolta johti puukuja samoin kuin kirkolle. 1800-luvun puoliväliin mennessä terveyslähteen käyttö väheni. Kesällä 1970 paikallistettiin jo pusikoitunut lähde.

12 Kirkonkymppi

Valmistui 2004, suunnittelija arkkitehtitoimisto Lahdelma–Mahlamäki. Kaksi punatiilistä, korkeaharjaista rakennusta sijoittuvat vanhan kirkonmäkimaiseman ja muun kaupunkirakenteen solmukohtaan. Rakennukset ovat kulmittain toisiinsa nähden muodostaen suojaisen miljöö. Rakennusparin yhteinen aula avautuu joen, kalliometsän ja tuomiokirkon suuntaan. Kirkonkymppissä ovat Espoon tuomiokirkkoseurakunnan ja Espoon ruotsinkielisen seurakunnan asiakaspalvelupisteet ja virastot sekä Espoon hiippakunnan tuomiokapitulin ja piispan työtilat sekä istuntosali.

Espoon hiippakunta aloitti toimintansa 1.1.2004 ollen nuorin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon yhdeksästä hiippakunnasta. Seurakuntia siihen kuuluu 24 Hangosta Mäntsälään.

www.espoonhiippakunta.evl.fi

Espoon seurakunta on toiminut katolisena jo vuonna 1458. Luterilainen uskonpuhdistus 1527; samalla kuningas Vaasa takavarikoi kirkon ylimääräisen omaisuuden. Jaettiin kahtia suomen- ja ruotsinkieliseen seurakuntaan 1950. Suomenkielinen jaettiin 1964 edelleen Kanta-Espoon, Leppävaaran ja Etelä-Espoon seurakunniksi. Kanta-Espoosta tuli **tuomiokirkkoseurakunta** 1.1.2004, jäseniä nykyään yli 46.000. Ruotsinkielisessä srk:ssa jäseniä runsaat 17.000.

www.espoontuomiokirkkosrk.fi

www.esbosvenskaforsamling.fi

Kirkonkymppin sisäpihalla on kesäkuussa 2005 paljastettu kuvanveistäjä Tilla Kekin taideteos **Aikojen saatto**. Inhimillisellä tavalla monumentaalinen teos koostuu viidestä luonnollisen kokoisesta, omaluonteisesta ihmishahmosta, jotka vaeltavat kohti kirkkoa. Vaeltaja-teema on esiintynyt Kekin töissä erilaisina kulkueina jo vuosien ajan. Kuparipeltinen työ on patinoitu, mutta sen pinta muuttuu ilman, sateen ja auringon vaikutuksesta: ensin siitä tulee mattaruskea, vuosia myöhemmin vihreä.

13 Espoonjoki

Espoonjokilaakso on muisto jääkauden jälkeisestä merenlahdesta. Se on muodostanut aikanaan tärkeän kulkuväylän.

Espoonjoen vesistön valuma-alue ulottuu pohjoisessa Luukkiin ja koillisessa Vantaan Piispankylään. Alueen koko on 132 km², josta 6 % on järviä, suurimpina Bodominjärvi ja Pitkäjärvi. Espoonjoki alkaa kun Glimsån ja Glomsån yhtyvät Bembölessä. Sen vedet laskevat 7 km myöhemmin Espoonlahteen. Joen keskivirtaama 1,7 m³/s. Joessa on paljon ahvenia ja haukia sekä myös taimenia. www.proespoonjoki.fi

14 Kuninkaantien kyltti

Kuninkaantie oli keskiajan tärkein maantie Suomessa. Se kulki Turusta Viipuriin muodostaen myös keskeisen osan Bergenin ja Pietarin välisestä postireitistä 1300-luvulta alkaen. Espoon kirkkoa ei rakennettu aivan tien viereen, joka kulki nykyistä Isoa maantietä pitkin nykyiselle Muuralantielle ja siitä edelleen nykyistä Espoontietä Bemböleen, vaan kirkolle johti Mikkelästä liityntäpolku, joka taas Lövkullassa liittyi Kuninkaantiehen.

www.kuninkaantie.net

15 Näkymä Lövkullaan

Glomsbyn kylässä oli 1500-luvulla neljä taloa. Nimismies ja kestikievarin pitäjä Johansson Brenner osti Lövkullan 1650-luvun lopulla saaden myös ratsutilan oikeudet 1680-luvulla. Rustholli jaettiin 1736 kahden veljeksien kesken Nedre ja Övre Lövkullaksi. Rakennusten välitse kiemurtelee edelleen Kuninkaantieltä kirkolle johtanut haara, nykyiseltä nimeltään Lehtimäentie.

Espoon kaupunki osti 1975 Övre Lövkullan, jonka päärakennus säilytettiin. **Espoon terveys- ja sosiaalialan oppilaitos** valmistui sen yhteyteen 1986, suunnittelija Perko & Rautamäki Arkkitehdit, laajennus 1993. www.etso.eskk.fi

Nedre Lövkulla toimii edelleen maatilana. Sen nykyinen uusrenessanssienkinen päärakennus on peräisin vuodelta 1892. Weurlanderien suku on omistanut tilan yli 200 vuotta. Tilan pelloilla toimii 9-reikäinen **jokamiehen golfrata**, jonka yhteydessä on **kahvilaksi** kunnostettu rakennus vuodelta 1850. www.lofkullagolf.fi

16 Kapearaiteinen rautatiesilta

Venäjän Itämeren laivaston tuhouduttua Japanin-sodassa Tsushimalla 29.5.1905 päätti keisari Nikolai

II rakennuttaa pääkaupunkinsa Pietarin suojaksi laajan linnoitusjärjestelmän. Siihen kuuluvan Helsingin maa- ja merilinnoituksen valleja kaivettiin vuodesta 1914 alkaen aina 15.3.1917 tapahtuneeseen vallankumoukseen saakka. Espoossa varustukset ulottuvat Westendistä Leppävaaraan. Vallitustöitä varten tarvittiin paljon puutavaraa, joten venäläiset toivat kiinalaisia Mantsuriasta ja Amurinmaalta metsänhakuun. Puutavaran kuljetukseen venäläiset rakensivat kapearaiteisen rautatien pohjoisesta Espoon vanhalle rautatieasemalle Espoonjoen yli. Rata kulki aivan hautausmaan reunaa. Se rakennettiin nopeasti ja todennäköisesti talvella suoraan kovalle maalle: lumi vain luotiin pois ja kiskot pantiin paikalleen. Rakenne ei kestänyt veturia ja raskaasti lastattuja vaunuja vaan ne suistuivat usein radalta. Niin jouduttiin siirtymään hevosten vetämiin vaunuihin. Viimeisiä kiinalaisrautatien muistoja olivat Espoonjoen rautatiesillan jäännökset, jotka näkyivät hyvin vielä 1980-luvulla.

weege.eespoo.fi/museot/verkko/valli/valli.htm
www.novision.fi/viapor/avaus.htm

17 Tuomiokirkko

Keskiaikainen harmaakivikirkko on pääkaupunkiseudun vanhin säilynyt rakennus: rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti Espoon tärkein yksittäinen kohde. Tekijäksi on arveltu “maakunnan omaa mestaria”. Kirkon vanhimmat osat on ajoitettu 1480-luvulle. Saarnatuoli ja istuinpenkit rakennettiin uskonpuhdistuksen jälkeen 1500-luvun alussa. Seinien keskiaikaiset kalkkimaalaukset peitettiin 1700-luvun lopulla, jolloin myös ensimmäiset urut saatiin. Nykyiset urut ovat tuomarilalaisen Veikko Virtasen 1967 rakentamat 38-äänikertaiset. Kellotapuli valmistui 1767. Sen kaksi pienintä kelloa on valettu Tukholmassa 1736 ja suurin 1765.

Alun perin kolmilaivainen kirkko muutettiin 1820-luvun laajennuksessa poikkilaivaiseksi ristikirkoksi. 1930-luvun peruskorjaus-restauroinnin yhteydessä seinämaalaukset paljastettiin. 1980-luvun restauroinnissa 1400-luvulta peräisin oleva krusifiksi palautettiin kuoriholviin.

18 Hautausmaa

Espoon tuomiokirkon ympärille syntyntä ja vähitellen laajentunutta **Kirkon hautausmaata** on laajennettu viidesti: nyt kokonaispinta-ala on noin 11 hehtaaria. Kirkkomaalla sijaitseva 30-paikkainen toimituskappeli on ollut käytössä vuodesta 1976. Kirkon välittömässä läheisyydessä sijaitsevat myös historiallinen hautausmaa-alue ja Karjalaan jääneiden vainajien muistomerkki. Sankarihaudoille on varattu oma osastonsa; myös sotaveteraaneille on oma lehto. Muistolehto on kirkkomaan ainoa alue, jonne saa vielä uusia hautapaikkoja. Hautausmaalla työskentelee vakituisesti kolme henkilöä; kesäisin työntekijöiden määrä kymmenkertaistuu.

19 Espoon pitäjätupa

Espoon kuntakokouksilla ei pitkään aikaan ollut omaa kokoustilaa, kunnes 1887 saatiin Backbyn yksinäistilan mailta tyhjiin jäänyt pienten lasten koulutalo noin vuodelta 1870 lahjoituksena pitäjätuvaksi. Tontin luovutti seurakunta ja talo siirrettiin paikalleen 1889–90. Espoon suomenkielinen kansakoulu toimi rakennuksessa 1900-luvun alussa. Nykyään seurakunnan omistuksessa.

20 Espoon pappila

Espoon seurakunnan itsenäistyttyä Kirkkonummesta ensimmäinen kirkkoherra Henrik Olavinpoika astui virkaansa 1458. Ensimmäiset maininnat Espoon pappilasta ovat 1400-luvun lopulta. Nykyinen rakennus valmistui 1853 edeltäjänsä kivijalalle, suunnittelija lääninarkkitehti Jean Wiik. Kulttuurihistoriallisesti arvokas empiretyylinen hirsirakennus on kaavamääräyksiin suojeltu. Pappilassa on tehty suuria korjauksia vuosina 1930, 1975 ja 1992. Se on ollut tyhjiillään vuodesta 1998. Espoon ruotsinkielinen seurakunta aikoo kunnostaa rakennuksen kirkkoherran virka-asunnoksi.

21 Tuomiokirkon seurakuntatalo

Valmistui 1995, suunnittelija arkkitehtitoimisto G. & E. Adlercreutz. Seurakuntatalosta järjestettiin jo 1982 suunnittelukilpailu, Rakennuksen valmistumiseen kului pitkä aika, sillä asemakaava saatiin alueelle vasta 1993. Nykyisen rakennuksen

torni on samalla kohdalla kuin aiemmin paikalla sijainneen palokunnantalon torni sekä vuoden 1941 maaottelumarssin lähtöpaikka.

Rakennuksen lähellä on tienoon paras talvinen liukumäki **Krakelbacken**, josta nimen perusteella voisi arvella, että nuoriso ennen mieluusti kokoontui myös muina vuodenaikoina mäelle viettämään kenties meluisaakin yhdessäoloa.

22 Kannusilta

Alkuperäinen puusilta sijaitsi nykyisen kävelysillan kohdalla. Tarina kertoo, että espoolainen kirkkokansa ennen vanhaan mennessään sanaa kuulemaan piilotti viinakanisterinsa sillan alle, ja siitä ovat silta ja sen viereinen mäki saaneet nimensä. Vuonna 1897 päätti kuntakokous, että silta oli korjattava. Kustannuksista käytiin kiistaa, kunnes 1907–08 silta purettiin ja tilalle rakennettiin uudenaikainen silta kivistä ja sementistä. Kun Tarvontie rakennettiin, puhdistettiin Espoonjoki aina Kauklahteen saakka. Samalla rakennettiin nykyinen silta väliaikaisratkaisuna ja sen paikka siirrettiin nykyiselle.

23 Kukkakauppa & portti

Talo on kuulunut Villa Karyllin pihapiiriin ja on ilmeisesti toiminut puutarhuri-talonmiehen asuntona. Rakennus on alueen vanhimpia, mahdollisesti rakennettu 1860–70-luvulla. Alkuperäisestä portista on jäljellä kukkakaupan etuosassa graniittipylväs. Villa Karyll paloi 1970 ja siitä on säilynyt vain kivijalka osana uutta rakennusta. Tiloissa toimii nykyään mm. Hyvä Arki ry. www.hyva-arki.fi

24 VPK

Vapaapalokunnan paloasema valmistui 1963, suunnittelija Nisse Hellström. Vakinaisen palokunnan reservinä on Espoossa kaikkiaan 9 sopimuspalokuntaa.

25 Lilla Karyll

Talo on rakennettu 1904. Sen erikoisuutena on ikkunoiden yläreunan pyöröholvimainen muoto ja neljännesympyrän malliset ullakkoikkunat. Talo antaa kuvan Espoon asemaseudun silloisesta

rakennustavasta. Tiloissa toimii tällä hetkellä Espoon Mielen terveysyhdistys. www.emyry.org

26 Apteekin talo

Talo on valmistunut 1921. Rakennuksen on suunnitellut ja urakoinut rakennusmestari Bernhard Olin. Rakennuksessa toimi apteekki 1970-luvun loppuvuosiin saakka. Taloa peruskorjataan. Nykyisin siellä toimii Vinkki-piste ja Espoon ympäristöyhdistys. www.espyy.net

27 Vanha Erikssonin kauppa

Rakennuksessa toimi Erikssonin ruokatavarakauppa 1960-luvulla. Se oli vanhanaikainen ruokatavarakauppa, jossa oli maidot, lihat ja sekatavara erikseen sekä kangas- ja vaateosasto. Kun Erikssonin kauppa lopetti toimintansa, siihen tuli Halmeen kahvila ja leipäkauppa. Tällä hetkellä talossa ovat Esittävän taiteen koulun sekä Urkuyön ja Aarian toimistot.

28 Kannusillanmäki

Mäki lehtometsineen on maisemallisesti hallitseva osa Espoon keskustaa. Eri toimijoiden aloitteesta on perustettu Kannusillanmäen ennallistamisprojekti, jonka tarkoituksena on kohentaa Pappilantien ja Vanhan Lagstadintien varsien kulttuurireitti. Vuonna 2002 Jukka Jalava teki alueesta luontoinventaarion ja löysi mm. 551 perhoslajia, joista kaksi erittäin uhanalaista.

29 Kunnantalo ja Esbo Sparbank

Vuonna 1932 Espoon kunta osti leskirouva Jenny Weckströmiltä Bredablick-nimisen huvilan Kannusillanmäeltä. Talo paloi 1933 ja heti seuraavana vuonna rakennettiin uusi kunnantalo. Se oli aluksi yksikerroksinen, mutta sai 1945 toisen kerroksen. Sodan aikana talossa toimi kansanhuoltotoimisto. Nykyään ruotsinkielinen musiikkiopisto Kungsvägen sekä Esbobygdens Ungdomsförbund toimivat rakennuksessa. www.kulturfonden.fi/musikinstitutet
www.fsu.fi/ebuf

Esbo Sparbank perustettiin 1875 Espoon kuntakokouksen aloitteesta. Ensimmäinen asiakas oli emännöitsijä Charlotta Ekstöm, joka 14.9.1875 talletti säästötilille 600 mk. Alkuaikoina pankilla ei

ollut omaa rakennusta vaan se toimi eri taloissa kirkonkylässä. Vuonna 1935 pankki osti Villa Karlshemin ja toimi siinä vuoteen 1975, jolloin täytti 100 vuotta. Sittemmin se yhdistettiin Helsingin Säästöpankkiin, joka selvisi pankkikriisistä ja tunnetaan nykyään Aktiana. Talo on purettu, mutta varastorakennus on vielä jäljellä. www.aktia.fi

30 Kannusillanmäen väestönsuoja

Espoossa on noin 2150 väestönsuojaa, joista löytyy suojapaikka 252.000 henkilölle. Kannusillanmäessä on keskustan kiinteistöjä palveleva S6-luokan kalliosuoja johtokeskustiloineen. Se on normaaliaikana monipuolisessa liikuntakäytössä.

Väestönsuojien käyttöönotto tulee kysymykseen hyvin vakavissa säteilytilanteissa. Lähimmät ydinvoimalat sijaitsevat Espoosta 100–150 km:n päässä. Suojat tulee voida saattaa tarvittaessa käyttökuntoon 24 tunnissa. www.espo.fi/pelastus

31 Virastopiha

Espoon tekninen keskus ja kiinteistöpalvelukeskus majailevat tässä 1985 valmistuneessa virastotalossa, jonka on suunnitellut Parviainen Arkkitehdit. Sen pihalla on suomalaisen konstruktivismin uranuurtajan Ernst Mether-Borgströmin (1917–1996) metalliveistos **Futura**. "Futurasta on turha etsiä luonnon aiheita. Olen yrittänyt luoda sellaisen ympäristön nykymaailmalle, joka sille parhaiten sopii. Se on ajan sävel," taiteilija itse totesi.

32 Näyttelytila

Espoon kaupungin näyttelytilassa on vaihtuvia näyttelyitä. Tulossa on mm. kaupunkisuunnittelu-keskuksen juhlanäyttely.

33 Palvelutalo

Valmistui 1989. Kutsumanimeltään Katrin keskus tarmokkaan apulaiskaupunginsihteerin Katri Ranniston mukaan. Asuntoja on 43. Talossa on sauna, pesutupa ja ohjattua monipuolista kuntouttavaa toimintaa. Ateriamahdollisuus on Espoon eläkeläisillä. Eläkejärjestöt käyttävät talon tiloja kokoontumistiloinaan.

34 Sunan navetta

Sunan tilan puumerkki vuodelta 1759.

Puumerkkiä (bomärk) käyttivät tilanomistajat yleisesti 1800-luvulle saakka, sillä sitä ennen ei oltu yleisesti kirjoitustaitoisia. Toisin kuin muualla, Espoossa puumerkki oli alusta alkaen tilakohtainen. Puumerkkejä käytettiin niin kiinteän kuin irtaimen omaisuuden merkitsemiseen ja mm. käräjäpöytäkirjojen allekirjoittamiseen.

Sunan tila oli yksi viidestä Södrikin kylän kantatilasta. Maatilan omisti loppuvaiheessa Weckströmin suku, joka möi sen Espoon kaupungille 1965. Päärakennus purettiin ja jäljellä on vain valkoinen navetta, joka on tällä hetkellä kaupungin varastona. Sen tulevaa käyttöä ollaan suunnittelemassa.

35 Lagstadin kotiseututalo

Kirkkoherra Gabriel Geitlin toi esille ajatuksen Espoon ensimmäisen kansakoulun sijoittamisesta kirkonkylään. 1869 kuntakokous päätti ottaa 5000 markan lainan, vuokrata seurakunnalta Lagstadin tilan ja rakentaa kansakoulun. Keskeisen paikan valinta osoittaa, että koulua pidettiin lähes kirkon veroisena arvoraakennuksena. Työt etenivät verkkaisesti: vasta 2.9.1873 koulu aloitti toimintansa. Aluksi koulussa oli kaksi luokkahuonetta ja opettajan asunto, mutta 1887 koulutaloa laajennettiin yhdellä luokkahuoneella, eteisellä ja kuistilla.

Sodan aikana 1944 taloon evakuoitiin Helsingistä osa Kätilöopiston synnytyslaitosta. Yläkerta toimi silloin sisätautisairaala. Koulun toiminta lakkasi 1954, jolloin Lagstads skolanin uusi rakennus valmistui. Koulu on tämän jälkeen ollut Espoon kaupungin käytössä. Talo on peruskorjattu ja toimii kotiseututalona, jota hallinnoi **Esbo hembygdsförening**. Talossa toimii myös Espoon kaupunginmuseon **koulumuseo**. www.kulturfonden.fi/esbohembygd

36 Suomen vanhin savusauna

Espoonjoen rannalla Lagstadin pohjoispuolella vanhan kahluupaikan kohdalla sijaitsee savusauna, jonka sanotaan olevan Suomen vanhin paikallaan säilynyt. Rakennuksen päädyssä on vuosiluku 1839. Sauna on kuulunut alkujaan Sunan tilalle. Nyt sitä

hallinnoi Kuninkaantien Saunaseura ry.

37 Veteraanien muistomerkki

Vuonna 1992 pystytetty muistomerkki koostuu luonnonkivistä ja kahdesta graniittipaadesta sekä suomen- ja ruotsinkielisestä kaiveruksesta. Muistomerkkin suunnittelukilpailun voittaja ei halunnut nimeään julkisuuteen, joten kilpailupalkinto käytettiin sotaveteraanien kuntoutukseen.

38 Domsin päärakennus

H *Domsin puumerkki vuodelta 1736.* Tilan päärakennuksen jugend-henkinen nykyasu on 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä. Nykyisellä paikalla sijaitsi tilan asuinrakennus ilmeisesti jo 1500-luvun alussa. Doms on yksi Södrikin kylän viidestä kantatilasta ja viimeinen vanhalla kylänmaällä säilynyt asuinrakennus.

39 Hotelli Kuninkaantie

Valmistui 1989, suunnittelija arkkitehtitoimisto Castrén–Jauhiainen–Nuuttila. Rakennuksen omistaa Espoon seudun koulutus kuntayhtymä, jonka **Espoon palvelualueen oppilaitoksen** opetuskeittiöiden tuotteita myydään Fridan torilla. Hotellissa on 66 huonetta ja kaksi sviittiä; auditorio, kabinetteja, juhlasali ja ravintola sekä sekä kokous- ja saunatilat, joita voi varata myös yksityiskäyttöön. www.espa.eskk.fi
www.sodexho.fi/hotellikuninkaantie

40 Lagstads skola

Valmistui 1954, suunnittelija Toivo Pelli. Aikakauden tyylin mukaisesti rakennuksessa sovelletaan funktionalismia luonnonläheisesti: mm. primitiivinen pihamuuri ja nurmen valtaamat matalat liuskekiviportaat, jotka johtavat pääsisäänkäyntiin. Talossa toimii ruotsinkielinen 200 oppilaan alakoulu, esikoulu ja päiväkoti. Rakennuksen yhteyteen on rakenteilla 500 oppilaan yläkoulu, suunnittelijana Hannu Jaakkola. Koulun välittömässä läheisyydessä sijaitseva vanha opettajanasantola puretaan uudisrakennuksen tieltä. www.lagstad.esboskolorna.fi

41 Kristianstadin puisto

on nimetty Ruotsin Skånessa sijaitsevan Espoon ystävyyskaupungin mukaan. Espoolla on Euroopassa kahdeksan ystävyyskaupunkia, joista kuudelle on nimetty puisto. www.kristianstad.se

42 Dahl/Grå

N *Grån puumerkki vuodelta 1759.* Grån tila sijaitsi alun perin Södrikin kylänmaällä Espoon kirkkoa vastapäätä. Sen omistajana mainitaan 1540-luvulla lautamies Erik Nilsson. Tila siirrettiin Kirkkojärven (Bembölenjärven) rannalle viimeistään 1800-luvun alussa, jolloin sen nimi muutettiin Dahliksi. Pihapiirissä oli hirsinavetta vuodelta 1850. Vuonna 1936 tilan osti Lindholmin sahan johtaja Elis Lindholm, joka peruskorjasi kaikki rakennukset ja pystytti uusia talousrakennuksia. Tila myytiin Espoon kaupungille 1973. Päärakennus paloi 1984 ja uudestaan 80-luvun loppupuolella, jonka jälkeen se purettiin. Talon paikalla on nyt **Kirkkojärven päiväkoti**. Päiväkodin edustalla kasvava hyväkuntoinen ja kaunismuotoinen **metsälehmus** on useita satoja vuosia vanha. Rauhoitettu 24.11.1986.

43 Keski-Espoon urheilupuisto

Keski- ja Pohjois-Espoota palvelevassa urheilupuistossa on hiekka-, tekonurmi- ja nurmikenttä. Liikuntalautakunta on tehnyt päätöksen puiston kehittämisestä.

44 Kauniaisten raja

Grankullan kauppala irtaantui Espoon maalaiskunnasta 1920. Sen pinta-ala on 6 km², josta vesistöä 0,1 km². Huvilayhdyskunnan syntyyn 1906 olivat vaikuttaneet hyvä maasto ja rantaradan avaaminen 1903. Nykyään Kauniaisten kaupungissa on 8500 asukasta, joista 57 % on suomenkielisiä ja 41 % ruotsinkielisiä. www.kauniainen.fi

45 Turunväylä

Valtatie 1 on Suomen pääväylä. Sitä käyttää tällä kohtaa arkisin yli 49.000 ajoneuvoa vuorokaudessa. Suomen ensimmäinen moottoritie, 15 km pitkä **Tarvontie** Huopalahdesta Gumböleen rakennettiin 1956–62 työllistämistöinä 1000 miehen voimin

pitkälti käsityönä. Aikansa muiden tiehankkeiden viivasuorista linjauksista poikennutta tietä pidetään suomalaisen tierakentamisen kauneimpana saavutuksena. Tietä jatkettiin Veikkolaan 1965–67. www.tieh.fi/uusimaa/tarvontie

Alikulusta kulkee ulkoilureitti Glomsiin ja Oittaaalle. Talvisin reitillä on Espoon kaupungin ylläpitämä **päälatu**, joka jatkuu Nuuksioon saakka. Toiseen suuntaan taas voi hiihtää Kauniaisten Kasavuoren kautta Keskuspuistoon, sieltä Tapiolaan ja edelleen Leppävaaraan, josta Pitkälän kautta Luukkiin tai Vantaan ja Helsingin latuverkkoihin.

KILTAKALLIO–SUVELA noin 4 km

Espoon historiassa on vuonna 1433 ensimmäinen maininta kylästä nimeltä Soderrike (Södrik), jota nyt sanotaan Suvelaksi. Nimi on johdettu nimestä Södervik, kuten se kirjoitettiin 1500-luvulla. Sen katsotaan periytyvän ajalta, jolloin meri oli vielä kirkon etäpuolella.

1 Espoontori

Valmistui 1987, suunnittelija arkkitehtitoimisto Innovarch. Kauppakeskus Espoontori oli aikanaan Espoon suurimpia ja moderneimpia ostoskeskuksia. Uutta oli mm. se, että lähes kaikkiin liikkeisiin kuljettiin sisäaulan kautta. www.espoontori.fi

Samalla paikalla sijaitsi aiemmin jalkapallokenttä, jolla **Esbo Bollklub** (EBK) aloitti toimintansa vuonna 1940. www.ebk.fi

Espoon aseman tuntumaan perusti Pehr Appelgren vuonna 1912 pullolasitehtaan. Tehdas valmisti viinapulloja. Kun maailmansota lopetti viinan myynnin, maitopullojen suurkysyntä pelasti tehtaan. Vuonna 1917 tehdas järjestettiin uudelleen ja sai nimeksi **Suomen Lasitehdas Osakeyhtiö – Finska Glasbruks Aktiebolaget**. 1922 tehdas paloi ja lopetti toimintansa. Espoon lotat ostivat tontin ja 1930 sille rakennettiin **suojeluskuntatalo**, joka myöhemmin siirtyi Martoilille ja edelleen **Lindholmin sahalle**, joka aloitti toimintansa likimain nykyisen Kelan korttelin tienoilla vuonna 1919 jatkuen aina 60-luvulle saakka. Vuonna 1936 saha perusti myös sementtivalimon. Parhaimmillaan sahalla oli työntekijöitä yli 50. Saha ja mylly paloivat 1957. Palon jälkeen vain saha rakennettiin uudelleen. Sahan alueeseen kuului monia muitakin rakennuksia. Sillä oli myös oma sekatavarakauppa.

Espoon viiden kaupunkikeskuksen päivityskierroksella on nyt suunnitteilla Espoontorin **laajennus**. Sen eteläpuolelle tulee aluekirjasto, kaupunginarkiston tiloja ja uusi kauppakeskus. Kiltakallion rinteeseen tulee asuin kerrostaloja uuden Valatorin ympärille. www.espo.fi/hankkeet

2 Muuralan sairaala

Valmistui 1920, suunnittelija Knut Wasastjerna. Sairaala pidettiin 20-luvulla edistyksellisenä ja esimerkkinä muille pitäjille. Se muodostui varsinaisesta sairaalarakennuksesta (20 sairaansijaa), kulkutautiosastosta (25 sairaansijaa) ja talousrakennuksesta sekä sittemmin puretuista lääkärin asunnosta ja ruumishuoneesta. Parhaillaan remontoitavalle alueelle tulee mm. sosiaali- ja terveystoimen avopalvelutoimintoja. Samassa pihapiirissä on **Kanta-Espoon sosiaali- ja terveystalo Samaria**, joka valmistui 2002, suunnittelija Anna Brunow.

3 Samarian kerrostalot

Rakennettiin 1950-luvulla. Espoon keskuksen välittömässä läheisyydessä ei ole säilynyt muita samanikäisiä asuin kerrostaloja. Rakennukset ovat kaupungin vuokrataloja.

4 Allan Heikelin polku

on nimetty Muuralan sairaalassa toimineen Espoon ensimmäisen kunnanlääkärin mukaan.

5 Kaupunginkallio

Pientalovaltaisessa Kaupunginkalliossa voi nähdä eri aikakausien tyylejä. Vanhimmat rakennukset sijaitsevat Finnoontien läheisyydessä ja ovat 1900-luvun alusta. Alueen pohjoisreunalle on rakenteilla uusi kerrostaloalue junaradan ja Espoonväylän kulmaan.

6 Kolme hiidenkirnua

Hiidenkirnut sijaitsevat Finnoontien eteläpuolella noin 20–30 metrin päässä tiestä metsärinteessä. Ne syntyivät viime jääkauden lopulla mannerjäätikön sulamisvesien virrassa pyörineiden kivien kaivertamina. Suurin kirnu on noin kolme metriä syvä ja metrin halkaisijaltaan.

7 Furubacka

1910-luvulla valmistunut suojeltu huvilarakennus. Alun perin yksikerroksinen. Sotien jälkeen käytännöllisesti katsoen rakennettiin uudelleen. Rakennusta kutsutaan myös Kiltakallion kartanoksi.

8 Alfantalo

Tunnetaan myös nimellä Villiviinitalo ruska-aikaan upean punaisina hehkuvien villiviiniköynnöstensä ansiosta. Rakennuksessa toimi aiemmin Alfa-kauppa, joka muutti tälle paikalle Tuomarilasta.

9 Kiltakallion lastentalo

Valmistui 2002, suunnittelija Ari Bungers. Lastentalossa toimii neuvola sekä päiväkotitoiminta. Rakennuksen ilme on värikäs ja avara.

10 Kirstintie

kulkee Suvelan halki. 1990-luvulla tietä kavennettiin ja tehtiin mutkikkaammaksi. Tämä hillitsi ajonopeuksia tiheästi asutulla alueella.

11 Pub Satulinna

Suvelan perinteinen lähiöpubi sijaitsee Kirstintien varrella kiinteistössä, jossa 1970–80-luvuilla toimi T-kauppa.

12 Suvelan ostoskeskus

Vallitsevan trendin vastaisesti lähipalveluita on Suvelassa vielä säilynyt asuinalueella. Ostarilla toimivat kaksi kauppaa, apteekki, alueen vanhin pubi sekä muutamia pieniä liiketiloja. Aiemmin paikalla sijaitsi Kirstin tilan torppa.

13 Keski-Espoon koulu

Valmistui 1977, laajennus 2001, suunnittelija Espoon tekninen keskus/Rauno Uski. Suvelan ensimmäisten kerrostalojen valmistuttua 1970-luvun alussa alueelle ei saatu vuosiin koulua, joten opetusta järjestettiin täpötäydessä Tuomarilan koulussa ja jopa lautavarastossa. Suvelalaislapset joutuivat olemaan päivän koululakossa ennen kuin valtuusto löysi rahaa uudelle koulurakennukselle. Alimmat luokat muodostivat Kirstin koulun ja yläluokat Suvelan koulun. Tontilla oli vuodesta 1973 myös tilapäinen parakkikoulu, joka purettiin 1990-luvulla. Nykyinen Keski-Espoon koulu on yhtenäinen peruskoulu, jota käy vajaat 500 oppilasta. Koulu painottaa opetussuunnitelmassaan kuvaamataitoa. www.espo.fi/peruskoulut/keski-espo

Samoissa tiloissa toimii kolmatta vuosikymmentä väliaikaisissa tiloissa **Keski-Espoon kirjasto**.

Suvelan sirkuskoulu, joka on nykyisin osa Espoon esittävän taiteen koulua, aloitti toimintansa koululla 1990 Keski-Espoo-seuran jaostona.

Lähipalvelukeskus Suvis on 1980-luvulta. Siinä toimii nuorisotila, neuvola, työväenopisto, avoin päiväkotiki ja yrityksiä.

14 Suvelan pientaloalue

Alueelle suunniteltiin ensin samanlaista kerrostalorakentamista kuin muualla Suvelassa, mutta asukkaiden vastustuksen ansiosta se toteutettiin rivitaloina.

15 Jouppi

Jouppi-nimisiä katuja on alueella, jossa sijaitsi Jofsin tilan peltoja. Tilan päärakennus sijaitsi nykyisen radan pohjoispuolella lähellä radanylytystä. Jofs oli yksi viidestä Södrikin kylän kantatilasta, joiden maille koko Espoon keskus on rakentunut.

M *Jofsin puumerkki vuodelta 1779.* Puumerkkiä (bomärk) käyttivät tilanomistajat yleisesti 1800-luvulle saakka, sillä sitä ennen ei oltu yleisesti kirjoitustaitoisia. Toisin kuin muualla, Espoossa puumerkki oli alusta alkaen tilakohtainen. Puumerkkejä käytettiin niin kiinteän kuin irtaimen omaisuuden merkitsemiseen ja mm. käräjäpöytäkirjojen allekirjoittamiseen.

16 Kirstinharju “Kira”

Kirstinharjulla on Espoonlahteen laskevan Espoonjoen ja Finnoonlahteen laskevan Solisevanpuron/Finnobäckenin valuma-alueiden välinen vedenjakaja. Kirstinharjun asuinalue on tyylipuhdas esimerkki 1960–70-lukujen kaupunkisuunnittelusta, joka pyrki yhdistämään tehokkaan maankäytön väljyyteen. Talojen arkkitehti edustaa ajalleen tunnusomaista sarjallisuutta, joka perustui saatavilla olleiden betonielementtien mittasuhteisiin.

17 Suvelan asukaspuisto

Asukaspuistossa on ohjattua ja vapaata toimintaa lapsille ja lapsiperheille. Kesäisin puistossa kaupunki tarjoaa ruokaa kesälomaa viettävälle koululaisille. Iltaisin ja viikonloppuisin asukkaat ja

järjestöt voivat käyttää tiloja kokouksiin, tapahtumiin ja juhliin. www.espoo.fi/viherpalvelut

18 Suvelan seurakuntatalo

Valmistui 1981, suunnittelija arkkitehtitoimisto Kråkström.

19 Suvelan ensimmäinen kerrostalo

Valmistui osoitteeseen Kirstinmäki 3 vuonna 1970.

20 Kirstin tila

M

Kirstin puumerkki vuodelta 1792.

Päärakennus sijaitsi likimain nykyisen Kirstinmäki 8:n paikalla. Päärakennus purettiin uusien kerrostalojen rakentamisen yhteydessä 1970. Tila oli vuodesta 1897 Segersvenin suvun hallinnassa. Tila oli laajuudeltaan 80 hehtaaria, josta puolet viljeltyä maata. Hevosia tilalla oli 6 ja nautoja parhaimmillaan 18. Tilan navetta oli nykyisen Kirstinharju 7:n edustalla; nyttemmin joulun aikaan valaistu kuusi aivan navetan päädystä. Kirstinmäellä sijaitseva rauhoitettu tammi on yli 150 vuotta vanha. Vanhojen lehtitietojen mukaan puu on siirretty Kirstin tilan pihapiiriin Kilonmalmilta vuonna 1951.

Ensimmäisen maailmansodan aikaan tilalla asutettiin kiinalaisia työmiehiä, jotka venäläiset olivat tuoneet metsänhakuuseen Helsingin maa- ja merilinnoituksen vallien rakentamista varten.

21 Nimismiehen talo

Viimeisiä Espoon aseman läheisyydessä säilyneitä omakotitaloja. Tarinoiden mukaan samalla paikalla olleessa talossa asui kieltolain 1919–32 aikaan nimismies, joka varastoi takavarikoidun viinan omaan kellariinsa.

22 Suviniityn asuinalue

Keskeisellä paikalla sijaitseva niitty valittiin muutama vuosi sitten erääksi Euroopan unionin kehityskelpoisimmaksi kaupunkimiljöökseksi. Siihen on nyt suunnitteilla uusi tiivis asuinalue. Suviniityn on tulossa koulu, päiväkotiki, puisto, väestönsuoja sekä koteja noin 4000 asukkaalle. Segersvenin puistopolku ja useita alueen tulevia katuja on

nimetty Kirstin tilaa pitkään isännöineen suvun mukaan. www.espoo.fi/hankkeet

23 Espoon portti

Uusi bulevardiki yhdistää radan eri puolet toisiinsa. www.espoo.fi/espooportti

24 Limmellin talo

Rakennusmestari Sigurd Limmellin 1922 itselleen rakentama jugend-henkinen, hienosti säilynyt huvila. Myös Kirstin tilan päärakennus oli Limmellin rakentama.

TUOMARILA-SUNA noin 6 km

Kutsutaan myös: Domi, Domski. – Tuomarila oli 1900-luvun alussa metsää sekä Domsin, Sunan, Dahlin, Jofsin ja Kirstin maatilojen takamaita. Nämä palstoitettiin vaihteittain 1910–40-luvuilla.

1 Tuomarilan asema

Rantaradan avaaminen 1903 ennakoi varsinaisen Tuomarilan kylän syntymistä. Seisakkeen tultua täytyi saada sille nimi. Kylän yhteisessä kokouksessa nimeksi päätettiin Domsby ja suomeksi Tuomarila. Rautatieseisake vihittiin käyttöön 1.9.1931. Asemarakennuksen on suunnitellut Th. Hellström 1936. Tuomarilalaiset keräsivät rakennuksen alkupääoman 10.000 mk keskuudestaan. Kun summa oli viety rautatiehallituksen kassaan, niin rakentamispäätös syntyi. Nykyisin asema on vuokrattu Espoon tuomiokirkkoseurakunnalle.

Seutu, jonka halki rantarata kulki, oli yksinomaan ruotsinkielistä, kun taas työväki suurimmaksi osaksi suomenkielistä. Tuomarilan alueesta tuli voittopuolisesti **suomenkielinen kylä** ruotsinkielisen väestön keskelle. Tästä johtuen ei kylä juurikaan saanut apua ruotsinkieliseltä kunnalta asioidensa hoidossa. Tästä syystä tuomarilalaiset hoitivat asioitaan enimmäkseen itsenäisesti ja talkoohenki oli voimakasta.

2 Ersin torppa

Rautatien rakentaminen 1900-luvun alussa toi suuren määrän eri ammateissa päteviä työmiehiä Espooseen. Jotkut heistä jäivät perheineen asumaan paikkakunnalle. Johan Emil Kaven muutti vaimonsa Ida Marian sekä perheensä kanssa Ersin torppaan. Torppa on vieläkin jäljellä ja sijaitsee rautatien ja moottoritien kainalossa ollen Tuomarilan vanhin säilynyt rakennus.

3 Björkbacka

Taitekattainen hirsihuvila valmistui 1912 Jofsin tilasta erotetulle tontille. Keihäsaiheiset päätykoristeet ovat epätavalliset. Espoon kaupunki osti lokakuussa 1919 huvilan lastenkodiksi 100.000 markalla. Vuodesta 1941 talossa toimi

suomenkielinen kansakoulu. Tontilla on myös vanhoja apu- ja talousrakennuksia.

4 Kulovalkean asuinalue

Tuomarilan aseman pohjoispuolisella asuinalueella Kulovalkeassa on kesällä 2004 alettu rakentaa ensimmäisiä uusia taloja. Alueen loppuosasta on käynnissä arkkitehtikilpailu.

Nimi perustuu vanhaan paikannimistöön, torpannimeen Brännbacka torp ja niitynnimeen Brännängen (1765 Brändäng), jotka kantavat viestiä alueen ominaispiirteistä – ehkä maan kulottamisesta tai kuivan rinneniityn kulottumisesta. Sen lisäksi rautatiehistorian höyryveturit ja Södrikin lasitehdas ovat osaltaan antaneet kipinää alueen nimeen.

5 Teknos

Maalitehdas Teknoksen ensimmäinen tuotantolaitos aloitti entisessä kanalassa asemaa vastapäätä vuonna 1948. Tavarat toimitettiin Tuomarilan asemalta, jossa juna pysähtyi vain pariiksi minuutiksi. Raaka-aineiden purkaminen ja valmiiden tuotteiden lastaaminen oli tehtävä sinä aikana. Vuonna 1950 Teknoksen omat tehtaot valmistuivat Pitäjänmäelle, jossa ne sijaitsevat yhä. www.teknos.fi

6 Huminaa-patsas

Taiteilijaprofessori Armas Hutrin toteuttama patsas hankittiin Tuomarila-seuran aloitteesta kulttuurikaupunki-projektin yhteydessä vuonna 2000. Patsas kuvaa suomalaista kuusipuuta, joka tarjoaa juurellaan suojaosan lepopaikan.

7 Tuomarilan VPK

Perustettu 1929. Vapaapalokunnan hälytysosastossa on nykyään 14 henkeä, kalustona on sammutusauto. Naisosasto ollut mukana toiminnassa alusta saakka mm. muonituksia hoitamassa. Vakinaisen palokunnan reservinä on Espoossa kaikkiaan 9 sopimuspalokuntaa.

Tontti hankittiin 30-luvun puolivälissä, jolloin rakennettiin kalustovaja ja tanssilava, joka oli kooltaan 20 x 20 m. Tuomarilan urheilijat perustettiin kalustovajassa 1935. **VPK-talo** rakennettiin talkoilla 1950. Työtunteja kertyi

15.000. Talossa toimivat lähikauppa, posti ja kampaamo sekä vuoteen 1972 saakka Alénien elokuvateatteri, jossa oli irrotettavat penkit, joten tilassa voitiin järjestää myös iltamia ja teatteriesityksiä sekä pelata sulkapalloa. Nykyään ovat kioski, urheilukauppa ja Kino Tuomarila, joka vietti 25-vuotisjuhliansa vuonna 2003. www.tuomarilanvpk.net
www.tuomarila.fi/yritys/kino.html

8 Hutrin talo

Kuvanveistäjä Armas Hutri on syntynyt 1922 Jääskessä Karjalan kannaksella. Opiskeli taiteellisessa keskusopistossa Helsingissä 1949–52, sai taiteilijaprofessorin arvonimen 1976. Hutri rakensi omin käsin ateljeetalon Espooseen ja sen yhteyteen taidevalimon, jossa on itse valanut suurelkin pronssiveistoksensa. Armas Hutri on vaikeasta invaliditeetistaan huolimatta ponnistellut tiensä itsenäiseksi luovaksi taiteilijaksi. Hänen veistoksiaan on taidemuseoissa kotimaassa, eri puolilla Eurooppaa sekä Yhdysvalloissa ja Kanadassa, jossa mm. lentoon nousevia kurkia esittävä viisi metriä korkea suomalaisten siirtolaisten muistomerkki. www.armashutri.net

9 Kivikautinen asuinpaikka

Tahkokuja 1. Palstan keskikohdalta, noin 25 metrin korkeudessa nykyisestä merenpinnasta on löydetty tyyppillistä kampakeraamiikkaa ajalta noin 2800 e.a.a.

10 Ruuhen löytöpaikka

Sunan kartanon mudanotto paikalta vähän matkan päästä nykyisestä parkkipaikasta löydettiin 1910-luvulla ruuhi, joka on ilmeisesti peräisin esihistorialliselta ajalta ennen 1100-lukua.

11 Keskuspuisto

Pinta-ala 880 hehtaaria, ulottuu Henttaalta Vanttilaan. Espoon Keskuspuisto on virkistykseen ja ulkoiluun tarkoitettu kaupunkimetsä, laaja ja yhtenäinen viheralue. Sen kautta kulkee maakunnallisesti merkittäviä ekologisista käytäviä ja lukuisia ulkoilureittejä. Talvisin tässä kohdin on Espoon kaupungin ylläpitämä **päälatsu**. Sitä pääsee hiihtämään länteen Vanttilaan, etelään

Suomenojalle ja itään Tapiolaan ja edelleen Leppävaaraan, josta voi jatkaa Luukkiin tai Vantaan ja Helsingin latuverkkoihin. Pohjoiseen voi hiihtää Kauniaisten Kasavuoreen, Oittaalalle ja Nuuksioon saakka.

12 Långsno

Nykyisen Espoon keskuspuiston reunassa oli Tuomarilan hyppyrimäki 40–50 luvulla. Kirstin tilan isäntä Erik Segersven antoi Tuomarilan urheilijoille puut hyppyrimäen rakentamiseen. Hän tuli katsomaan kilpailuja mustan Toska-hevosien vetämällä kirkkoreellä. Mukana oli usein myös vaimo.

8 Tuomarilan tammi

Yksityisellä kiinteistöllä Palotie 22:ssa kasvava puu on yli 30 metriä korkea, hyväkuntoinen ja sijaitsee mäen rinteessä, mistä se näkyy kauas tielle. Rauhoitettu 7.4.1987.

14 Mormonien seurakuntakeskus

Amerikkalaisperäisen Myöhempien aikojen pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkon Espoon 1. ja 2. seurakunnan toimipiste sekä sukututkimuskeskus. www.mormonit.fi

15 Tuomarilan koulu

Tuomarilassa aloitti suomenkielinen kansakoulu tammikuussa 1939. Koulu oli aluksi yksityinen. Se toimi Pitkännotkontien ja Sunankaaren risteyksessä ja muutti 1941 Björkbackaan. Puistotiellä sijaitseva nykyinen Tuomarilan koulu valmistui 1959, suunnittelijana arkkitehdit Meller ja Rauhala. Kyläkoulumaisessa alakoulussa on 160 oppilasta. Opetuksessa painotetaan yhteisöllisiä taitoja sekä luovuutta. www.espoo.fi/peruskoulut/tuomarila

16 Mika Kaurismäki

Yläkalliontiellä 1986–90 asunut Mika Kaurismäki on tunnetuista ohjaajaveljeksistä vanhempi. Hän on syntynyt 1955 Orimattilassa, opiskellut Münchenin elokuvakorkeakoulussa 1977–81, työskennellyt mm. Suomessa, Saksassa, Yhdysvalloissa ja Brasiliassa. Mukana perustamassa Sodankylän elokuvajuhlia 1986. Saanut 6 Jussi-patsasta sekä Pro Finlandia -

palkinnon 1994. Mika Kaurismäki liikkuu sujuvasti eri genrejen välillä. Hänen tyyliin on ominaista matkametaforan käyttö sekä dokumentaarisen tarkka miljöön ja ihmisten kuvaus. Kaurismäen elokuva *Zombie ja kummitusjuna* (1991) kuvattiin pääosin Tuomarilassa. Muita töitä: *Arvottomat* (1982), *Helsinki Napoli All Night Long* (1987), *Amazon* (1990), *Tigrero* (1994), *L.A. Without a Map* (1999) sekä musiikkidokumentti *Moro no Brazil* (2002). www.mikakaurismaki.com

17 Yläkalliontie

Tiivis ja matala ns. hartiapankkialue, joka rakennettiin 1970–80-lukujen taitteessa. Alueella on rivi-, omakoti- ja pientaloja.

18 Sunan koulu

Valmistui 1985, suunnittelija arkkitehtitoimisto Kari Järvinen ja Timo Airas. Koulurakennus on tyyliältään onnistuneesti postmoderni. Sisäpihan julkisivu jäljittelee kylänraittia jyrkkine talojen kattoineen. Rakennusmassa on jaettu moneen osaan, jolloin auringonpuoleiselle pihalle syntyy ihmisläheinen mittakaava. Noin 300 oppilaan alakoulussa painopistealueina ovat matematiikan ja musiikin opetus. Koulussa sijaitsee **Matikkamaan** toimipiste. www.espoo.fi/peruskoulut/suna

19 Solisevanpuro

alkaa Kauniaisten Suursuolta, laskee Finnobäcken-nimisenä Finnoonlahteen.

20 Söderskog

Selkeästi rajautuva kaunis maisemakokonaisuus, johon kuuluvat kyläkukkulalla neliömäisen pihan ympärillä Söderskogin kartanon rakennukset, kaunis puusto, peltoaukea, toisella kukkulalla kaksi hirsitorppaa sekä vanhat tielinjat. Morbyn kylän yhteismaille raivatusta uudisviljelmästä kehittyi 1540 mennessä neljän talon siirtokylä. Klemet Hansson yhdisti 1600-luvulla kylän talot, jolloin Söderskogista tuli yksinäistila. Vanha päärakennus 1700-luvun alusta on todennäköisesti yksi Espoon vanhimmista säilyneistä asuinrakennuksista. Nykyinen omistajasuku osti tilan 1815. Uusi päärakennus vuodelta 1818 sai jugend-henkisen ulkoasunsa 1909 tehdyssä korjauksessa.

Alueen halki kaavaillaan **Espoonväylän** jatkoa kohti Länsiväylää.

21 Kirstin pientaloalue

Rakentaminen aloitettiin 1976. Jakautuu viiteen osa-alueeseen, joissa yhteensä 500 asuntoa. Pienimmät 39 m²:n 2h+kk ja suurimmat 122 m²:n 5h+k. Toteuttajana ruotsalainen Tiefundamentti, joka oli aikaisemmin suuntautunut maa- ja vesirakentamiseen: kohteita mm. Lahden moottoritien I vaihe, Päijänne-tunneli ja Varkaus–Kuopio-syväväylä.

22 Hösmärinpuiston koulu ja päiväkot

Valmistui 2005, suunnittelija Yrjö Suonto. Kaksikerroksisen puurakennuksen massa kiertyy suuren sisäpihan ympärille. Koulu ja päiväkot edustavat uutta ajattelua kunnallisessa lähipalvelurakentamisessa. Integroimalla saavutetaan hyötyjä niin toiminnallisesti kuin tilojen kohonneen käyttöasteen kautta.

23 Ankkapuisto

Hösmärinniityn leikkipuiston varustus uusittiin 2004. Niityllä on kaksi nurmikenttää, sekä talvisin luistinradat. Keskuspuistoon pääsee ulkoilureittiä pitkin, talvella asukkaiden ylläpitämää latua. Alue on lasten ja nuorten suosiossa.

24 Vanha urkutehdas

Urkutehtaan omistaja Jalmari Virtanen oli mm. veistonopettajana Tuomarilan kansakoulussa 1940-luvun alussa. Hänen poikansa Veikko palautti Suomeen pitkään unohduksissa olleen mekaanisen soittokoneiston rakentamisen taidon 1950-luvulta alkaen. Urkurakentamo Veikko Virtanen toimii edelleen Järvenperässä. Sen valmistamia urkuja on lukuisissa Suomen kirkoissa, mm. Turun ja Espoon tuomiokirkoissa.

25 Kallioleikkaus

Näkyvissä suonigneissiiä, joka on saviperäinen seoskivi. Siihen tunkeutui karkearakeisia, graniittisia pegmatiittijuonia noin 1800 miljoonaa vuotta sitten 10 km:n syvyydessä vähintään 500–600 asteen lämpötilassa.